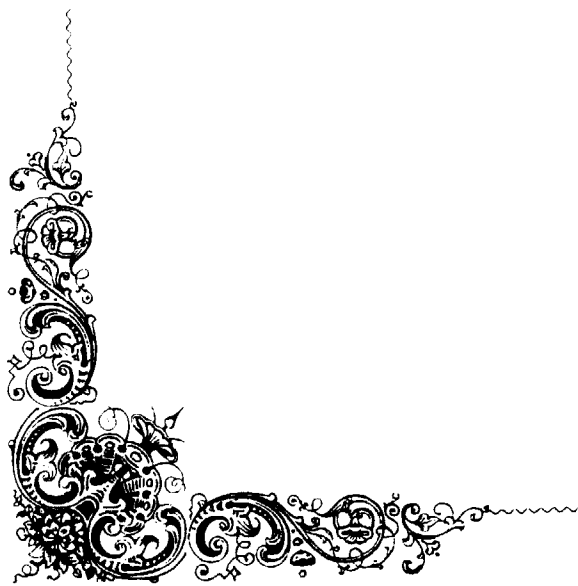

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۹۷۵۶

017113

دانشگاه تهران
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

عنوان:
وفاق جمهوریت و اسلامیت در حقوق اساسی ایران

نگارش:

حسن خسروی

۱۳۸۱ / ۱ / ۲۰

استاد راهنما:

آیت الله عباسعلی عمید زنجانی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر عباسعلی کدخدایی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در

رشته حقوق عمومی

اسفند ۱۳۸۰

۳۹۷۵۶

فرم ارزیابی پایان نامه کارشناسی ارشد

دانشکده: حقوق و علوم سیاسی گروه: حقوق عمومی

در چارچوب ارزیابی مرحله تحقیقاتی مقطع کارشناسی ارشد دانشجویان دانشگاه تهران

به شماره دانشجویی: ۲۱۰۳۷۹۰۰۴ در رشته: حقوق عمومی

آذری: حسن خسروی

پایان نامه خود به ارزش: ۴ واحد راکه در نیمسال اول سال تحصیلی: ۸۰-۸۱-۱

گرایش: حقوق عمومی

نخ و ثبت نام نموده بود، تحت عنوان: وفاق جمهوریت و اسلام و حقوق اساسی ایران

داور

عمیدزنجانی

به سرپرستی (استاد راهنما): دکتر آیت اله استاد مشاور: دکتر کدخدایی استاد مشاور دوم (حسب مورد): دکتر موسوی

در تاریخ: ۸۰/۱۲/۲۱ در حضور هیأت داوران به شرح ذیل با (مرفقت / عدم مرفقت / اصلاحاتی) دفاع نمود.

اسامی هیأت داوران	مرتبۀ علمی	محل اشتغال	امضاء
۱- استاد راهنما: دکتر آیت اله عباسعلی عمیدزنجانی	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲- استاد مشاور: دکتر عباسعلی کدخدایی	استادیار	" " "	
۳- استاد داور: دکتر سیدفضل اله موسوی	دکتر	" " "	
۴- استاد داور:			
۵- استاد داور یا استاد مشاور دوم:			

به عدد	به حروف
۱۹	نوزده (۱۹)

نمره نهایی هیأت داوران:

ملاحظات:

تذکر: نیازی به درج نمره جداگانه هریک از داوران نبوده و فقط نمره مورد توافق هیأت داوران (متوسط) اعلام می شود.

سرپرست تحصیلات تکمیلی دانشکده

با سلام، نظر به اعلام نمره نهایی فوق الذکر از جانب هیأت داوران خواهشمند است نسبت به انجام امور فراغت از تحصیل دانشجوی یاد شده برابر ضوابط و مقررات اقدام مقتضی مبذول فرمائید.

نام و نام خانوادگی مدیر گروه: دکتر سیدباقر میرعباسی امضاء و تاریخ:

۸۰/۱۳/۲۲

توجه مهم: کلیه نوشته ها به استثناء نمره هیأت داوران و مطالب بند ملاحظات قبل از دفاع باید با ماشین تایپ گردد.

تذکر: این فرم به دفتر تحصیلات تکمیلی دانشکده ارسال و تصویر آن در گروه مربوط نگهداری می شود.

تقدیم به:

روح پرفتوح بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران؛

حضرت امام خمینی (ره)، ارواح طیبه شهدای این انقلاب،

پدر بزرگوارم؛

که امید به زیستن را در من بارور نمود،

مادر عزیزم؛

که قلبم از پرتو مهرش لبریز است و حیاتم مشحون از

زمزمه‌های محبت اوست،

برادر و خواهران عزیزم؛

آنان که در امواج پرتلاطم و لحظات پر از رنج زندگی‌ام

همراهان صبوری بوده و هستند.

چکیده

براساس اصل اول قانون اساسی، حکومت ایران «جمهوری اسلامی» است. این حکومت در پی رشادتها و مبارزات طولانی مردم مسلمان و به همت دلسوزان این کشور و به رهبری بنیانگذارش، حضرت امام خمینی (ره)، تشکیل شده است و توانسته است الگوی تأسیسی - تلفیقی جدیدی از حکومت را در میان دیگر حکومتها به نمایش گذارد. این نظام در بردارنده دو رکن «جمهوریت» و «اسلامیت» می باشد، که جمهوریت آن به معنای رأی و نظر اکثریت مردم و نحوه تشکیل و شکل گیری ساختارهای حکومتی است و اسلامیت آن به معنای محتوا، ارزشها و خط مشی نظام می باشد، که بنا است این ارزشها و اعتقادات مکتبی در قالب جمهوریت اجرا شود. در این نظام، مردم دارای نقش برجسته ای در تشکیل، اداره و نظارت بر حکومت می باشند، البته این نقش مردم و به عبارتی رأی و انتخاب مردم جنبه مشروعیت بخشی به حکومت ندارد، بلکه جنبه کارآمدی و مقبولیت دارد. از آنجایی که اراده و نظر مردم به عنوان جمهوریت یک نظام می تواند بر هر امری تعلق بگیرد، در نظام جمهوری اسلامی ایران، رأی و نظر مردم بر حاکمیت اسلام تعلق گرفته است و با پذیرش حاکمیت اسلام توسط مردم، ارکان حاکمیت اسلام (ولایت و رهبری، دین، مردم) اساس و پایه های این نظام را تشکیل می دهد. با توجه به اینکه، پذیرش یک امری مستلزم آن است که به اساس و لوازم آن متعهد شد، جمهوریت در ایران در طول اسلامیت و در پرتو آن معنا پیدا می کند و مقید به اجرای احکام و موازین اسلامی می شود.

اما اینکه، آیا از دیدگاه حقوقی جمهوریت با اسلامیت قابل جمع است، باید گفت که دین اسلام در بردارنده احکام و دستوراتی است که اهمیت و ارزش اصیلی را برای رأی و انتخاب مردم قایل شده است و اساساً اجرای موازین اسلامی منوط به خواست و رضایت مردم است و تا زمانی که مردم خواهان شکل حکومت اسلامی نشوند، احکام و موازین اسلام اجرا نمی شود، از این رو. می توان مجاری وفاق جمهوریت و اسلامی را در چهار محور مبنای حاکمیت، نحوه دستیابی به قدرت، نحوه ساختار اعمال حاکمیت سیاسی و تحدید و کنترل قدرت سیاسی ترسیم نمود. بدین توضیح که، در نظام سیاسی اسلام مبنای قدرت حاکم الهی است و تحقق و فعلیت آن منوط به خواست و اراده مردم است. نحوه تصدی قدرت سیاسی از طریق بیعت و شوری می باشد؛ یعنی حاکمان و زمامداران در اسلام

انتخابی می‌باشند. همچنین نظام سیاسی اسلام در بردارنده ساختار حاکمیت سیاسی منسجمی می‌باشد که در آن اصل ولایت و رهبری و قوای حاکم وجود دارد، که این قوای حاکم از همدیگر مستقل هستند و توسط مردم اداره می‌شوند و از سویی تحت نظر و نظارت اصل هدایت و رهبری قرار دارند و به عبارتی اصل تفکیک و استقلال قوا در نظام سیاسی اسلام جایگاه اصیلی دارد. در مورد نظارت بر حکومت باید گفت که در نظام سیاسی اسلام مردم با توسل به اموری نظیر امر به معروف و نهی از منکر، نصیحة الائمة المسلمین، انتقاد و مسایل دیگری همچون اصل حاکمیت قانون اسلام، پاسخ‌گویی مسؤولان و حاکمان، قدرت سیاسی را تحت کنترل و نظارت خود در می‌آورند. بنابراین، کلیه اصول جمهوریت که امروزه برای یک حکومت جمهوری مد نظر قرار گرفته شده است، در نظام سیاسی اسلام پیش‌بینی شده است و احکام و تعالیم اسلام اساساً، مطابق با اصول جمهوریت می‌باشد و این امر حکایت از اصیل بودن جمهوریت در اسلام می‌باشد.

نظام جمهوری اسلامی ایران که براساس تعالیم و ارزشهای اسلام شکل گرفته است، با توسل به این دستورالعملهای اسلامی، شیوه و قالب جمهوریت را برای اجرای احکام و موازین اسلام در نظر گرفته است و الگوی تأسیسی - تلفیقی از حکومت، به نام "جمهوری اسلامی" پدید آورده است. در این نظام که متأثر از نظام سیاسی اسلام است، مجاری وفاق "جمهوریت" و "اسلامیت" را می‌توان در چهار محوری که در نظام سیاسی اسلام اشاره کردیم، ترسیم نمود. بدین صورت که، در منشأ حاکمیت، حاکمیت الهی در اصل ولایت فقیه و احکام و قوانین اسلامی متجلی می‌شود و تمام ارگانها و نهادهای حکومتی به نحوی مشروعیت خود را از ولی فقیه و قوانین اسلامی می‌گیرند. از سوی دیگر، حاکمیت ملی با پذیرش حاکمیت الهی تحقق می‌یابد. تصدی قدرت سیاسی و هیأت حاکمه از طریق انتخابات و رأی مردم می‌باشد و براساس اصل حاکمیت مکتب، کسانی می‌توانند متصدی ارکان حکومتی شوند که شرایط مقرر در موازین اسلامی و قوانین موضوعه را داشته باشند. در بحث ساختار اعمال حاکمیت سیاسی، قوای حاکم مستقل از همدیگر هستند و تحت نظارت ولایت فقیه می‌باشند که عامل هماهنگ کننده بین قوا می‌باشد. از سوی دیگر، عمل کردن هر یک از قوا در چارچوب قوانین الهی و مصالح اجتماعی، نوعی از انسجام و هماهنگی قوا را به همراه می‌آورد. در نهایت اینکه، قدرت هیأت حاکمه از طریق تضمین حقوق و آزادیهای مردم، اصل حاکمیت قانون، پاسخ‌گویی مسؤولان و انواع نظارتهای درونی و بیرونی، محدود و کنترل شده است.

بنابراین، در نظام جمهوری اسلامی ایران با توسل به اصول جمهوریت، که پیوند مطلوبی با تعالیم اسلام دارند، احکام و موازین اسلامی اجرا می‌شود.

پیش‌گفتار

"اللهم اخرجنا من ظلمات الوهم و اكرمنا بنور الفهم،

اللهم افتح علينا ابواب رحمتك و انشر علينا خزائن علومك...."

(خدایا ما را از تاریک‌های وهم و خیال خارج گردان و ما را به نور فهم و دانش کرامت و بزرگی عنایت

نما، خدایا درهای رحمت را بر ما بگشای و خزائن علومت را بر ما بگستران....)

پروردگارا! سپاس و ستایش حقیقی تورا است که هستی را دیبای خلقت بر اندام نهادی و در میان تمام مخلوقات "انسان" را به زیور "دانش" و گوهر "بینش" آراستی و بشریت را در زیر لوای "عقل" و "اندیشه" تعالی و برتری بخشیدی و او را در زمین "خلیفه" خود قرار دادی. پاک و منزهی که هدایت و مسؤولیت را تنها در گرو "عقل و فهم" قرار دادی و حکمت و دانش را ره‌آورد اندیشه و تفکر و ابزار هدایت و ایفای مسؤولیت ساختی و از میان حکمت و دانش، "سیاست" و "اندیشه سیاسی" را دانش تدبیر و کمال‌طلبی و وسیله‌تأمین سعادت دنیوی و اخروی و ابزار آگاهی انسان از جامعه و سرنوشت خویش مقرر داشتی. درود بی‌پایان و تحیات پیاپی و پیوسته بر بزرگ پیام‌آور آزادی و معنویت رسول گرامیت، حضرت محمد بن عبدالله (ص) و خاندان ارجمندش، که سراسر عمر و تمام مساعی خود را در جهت ارشاد و تنویر جوامع بشری مصروف داشتند و لحظه‌ای از روشنگری و بینش دینی و سیاسی باز نماندند و بویژه بر آخرین بازمانده‌آنان حضرت بقیه‌الله الاعظم، امام عصر (عج)، که منجی حقیقی بشریت و انقلابی بزرگ جهانیست و همگان منتظر قیام جهانی اویند.

آنچه پیش‌روی شماست، پرتوی از سیمای ماهیت حکومت جمهوری اسلامی ایران است، که توسط مرجع عالیقدر، حضرت امام خمینی (ره)، و در پی رشادتها و جانفشانیهای مردم فهیم و مسلمان ایران تأسیس شده است. اگر هدف دانش بشری کشف حقیقت است، ما نیز در جستجوی حقیقتی هستیم که بتوانیم بفهمیم، ماهیت حکومت جمهوری اسلامی ایران چیست؟ و بر چه پایه و اساسی استوار است؟ با چنین هدفی، این تحقیق در پرتو عنایت حق تعالی، یاری امام عصر (عج) و مساعدت و راهنمایی اساتید معظم طرح گردید. لذا بر خود لازم می‌دانم که از زحمات تمام کسانی که در محضر پربرکتشان کسب فیض کرده‌ام و از خرمن فضل و دانششان خوشه‌ای چیده‌ام، سپاسگذاری کنم و از خدای سبحان برای رفتگان غفران و برای ماندگان دوام عمر، سلامتی و موفقیت طلب نمایم.

این نوشته در پرتو راهنمایی، دقت نظر و ژرف‌نگری استادان بزرگوارم، استاد آیت‌الله عباسعلی عمیدزنجانی که بنده را رهین منت خود ساخت و راهنمایی این رساله را بر عهده گرفت و آقای دکتر عباسعلی کدخدایی که با پذیرش مشاورت آن، عنایت خویش را نصیبم ساخت و هر دو با رویی گشاده و بذل اهتمام در تمام مراحل تحقق آن از هیچ افاضه‌ای دریغ نورزیدند، به ثمر رسید. از این رو، از شما تقدیر و تشکر به عمل می‌آورم. و همچنین از دوستان و بزرگوارانی که به نحوی از انحاء بنده را در جریان مساعدتها و بیان نقطه‌نظرهای خود قرار دادند و در ترجمه برخی متون یاری نموده‌اند، کمال تشکر و قدردانی دارم.

در پایان، امید من آن است که خداوند متعال در قلب ما چراغ هدایت را برافروزد تا از پرتو آن به سعادت و کمال برسیم و ما را از حسن نیت و اخلاص در عقیده و عمل برخوردار ساخته تا در جهت کسب رضا و خشنودی او و خدمت به بندگانش موفق و کامیاب باشیم.

فهرست اجمالی مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	یک
فصل اول - بررسی مفهوم جمهوریت و اسلامیت	۱
مبحث اول - مفهوم جمهوریت	۱
گفتار اول - مفهوم لغوی و اصطلاحی جمهوری	۲
گفتار دوم - سیر مفهوم جمهوری در اندیشه سیاسی غرب	۴
گفتار سوم - جمهوریت از دیدگاه اندیشمندان اسلامی	۱۷
گفتار چهارم - اصول و مبانی حکومت جمهوری	۱۸
مبحث دوم - مفهوم اسلامیت	۲۵
گفتار اول - مفهوم اسلامیت در دیدگاه اندیشمندان اسلامی	۲۵
گفتار دوم - اصول و مبانی حکومت اسلامی	۴۳
مبحث سوم - پیشینه جمهوریت و اسلامیت در ایران	۴۷
گفتار اول - پیشینه جمهوریت در ایران	۴۷
گفتار دوم - پیشینه اسلامیت در ایران	۵۵
فصل دوم - وفاق جمهوریت و اسلامیت در اسلام	۶۱
مبحث اول - نقش و جایگاه مردم در نظام اسلامی	۶۴
گفتار اول - نظریات مربوط به نقش مردم در حکومت اسلامی	۶۵
گفتار دوم - شناخت جایگاه مردم در حکومت اسلامی	۶۸
مبحث دوم - مبنای حاکمیت در اسلام	۷۴
گفتار اول - دیدگاههای مختلف راجع به مبنای مشروعیت حاکمیت	۷۵
گفتار دوم - مبنا و مشروعیت قدرت حاکم در اسلام	۷۸
گفتار سوم - تحقق حاکمیت الهی در نظام اسلامی	۸۱
گفتار چهارم - جلوه‌های تحقق حاکمیت ملی در نظام اسلامی	۸۶
مبحث سوم - نحوه به قدرت رسیدن حاکمان در نظام سیاسی اسلام	۸۸

۹۰	گفتار اول - بیعت
۹۴	گفتار دوم - شوری
۹۹	مبحث چهارم - ساختار حاکمیت سیاسی اسلام
۱۰۰	گفتار اول - دیدگاههای مختلف در خصوص ساختار حاکمیت سیاسی در اسلام
۱۰۵	گفتار دوم - تمرکز یا تفکیک قوا در نظام اسلامی
۱۰۷	گفتار سوم - قوای حاکم در اسلام
۱۱۰	گفتار چهارم - امتیازات ساختار حاکمیت سیاسی در اسلام
۱۱۲	مبحث پنجم - تحدید قدرت سیاسی در نظام سیاسی اسلام
۱۱۳	گفتار اول - انواع نظارت بر حکومت در نظام اسلامی
۱۱۹	گفتار دوم - پاسخ‌گویی حاکمان
۱۲۱	گفتار سوم - اصل حاکمیت قانون و قانونگرایی
۱۲۲	گفتار چهارم - تضمین حقوق و آزادیهای افراد
۱۲۸	فصل سوم - وفاق جمهوریت و اسلامیت در حقوق اساسی ایران
۱۲۹	مبحث اول - مبنای حاکمیت در حقوق اساسی ایران
۱۳۱	گفتار اول - منشأ حاکمیت در نظام جمهوری اسلامی ایران
۱۳۳	گفتار دوم - حاکمیت الهی
۱۴۷	گفتار سوم - حاکمیت ملی
۱۵۳	مبحث دوم - تحصیل قدرت سیاسی در حقوق اساسی ایران
۱۵۵	گفتار اول - انتخابات
۱۶۰	گفتار دوم - اصل نمایندگی
۱۶۴	گفتار سوم - نحوه دستیابی قدرت سیاسی در حقوق اساسی ایران
۱۷۸	مبحث سوم - ساختار و نحوه اعمال حاکمیت سیاسی در حقوق اساسی ایران
۱۷۹	گفتار اول - تفکیک قوا
۱۸۷	گفتار دوم - تفکیک قوا در نظام جمهوری اسلامی ایران
۱۹۴	گفتار سوم - وفاق جمهوریت و اسلامیت نظام در اعمال حاکمیت سیاسی
۱۹۹	مبحث چهارم - تحدید قدرت سیاسی در حقوق اساسی ایران
۲۰۱	گفتار اول - اصل نظارت و پاسخ‌گویی زمامداران
۲۱۱	گفتار دوم - اصل حاکمیت قانون

۲۱۵	گفتار سوم - تضمین حقوق و آزادیهای مردم
۲۲۲	گفتار چهارم - محدودیت دوره زمامداری
۲۳۰	فصل چهارم - چالشها در همسویی جمهوریت و اسلامیت
۲۳۰	مبحث اول - رابطه ولایت فقیه و جمهوریت
۲۳۱	گفتار اول - آیا حاکمیت ولی فقیه مستلزم محجوریت مردم است؟
۲۳۵	گفتار دوم - آیا نصب ولایت نفی جمهوریت است؟
۲۳۷	مبحث دوم - آیا دموکراسی همان جمهوریت است و چه رابطه‌ای با اسلامیت دارد؟
۲۳۸	گفتار اول - تفاوت حاکمیت دینی و غیر دینی
	گفتار دوم - اصول و ویژگیهای دموکراسی در اندیشه سیاسی غرب و تفاوت آن با
۲۴۰	حاکمیت اسلام
۲۴۹	مبحث سوم - جایگاه آزادی در نظام ولایت فقیه
۲۴۹	گفتار اول - تفاوت مفهوم آزادی در اسلام و آزادی به مفهوم غربی (لیبرالیسم)
۲۵۱	گفتار دوم - تمیید آزادی در ارتباط با موازین اسلام و اصل ولایت فقیه
۲۵۹	مبحث چهارم - جایگاه سیاستهای کلی تعیین شده توسط رهبر در ارتباط با آرای مردم
۲۶۰	گفتار اول - تعریف سیاستهای کلی
۲۶۱	گفتار دوم - ویژگی نظام جمهوری اسلامی
۲۶۳	گفتار سوم - جمع اسلامیت و جمهوریت در سیاستهای کلی نظام
۲۶۵	مبحث پنجم - رابطه ولایت مطلقه فقیه و قانون اساسی
۲۶۶	گفتار اول - مقدمات و پیش فرضها
۲۶۸	گفتار دوم - مفهوم "ولایت مطلقه فقیه"
۲۷۰	گفتار سوم - مبانی فقهی فراقانونی ولایت فقیه یا محدودیت آن به قانون اساسی
۲۷۵	گفتار چهارم - تفسیر حقوقی اصطلاح "ولایت مطلقه فقیه" و رابطه آن با قانون اساسی
۲۸۳	نتیجه گیری
۲۹۲	منابع و مآخذ

فهرست تفصیلی مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	یک
الف - طرح مسئله	دو
ب - سابقه و ضرورت انجام پژوهش	سه
پ - فرضیه	چهار
ت - سؤالهای اصلی و فرعی	هفت
۱- سؤالهای اصلی	هفت
۲- سؤالهای فرعی	هفت
ث - هدف پژوهش	هفت
ج - روش تحقیق و پژوهش	هشت
چ - سازماندهی پژوهش	هشت
فصل اول - بررسی مفهوم جمهوریت و اسلامیت	
مبحث اول - مفهوم جمهوریت	۱
گفتار اول - مفهوم لغوی و اصطلاحی جمهوری	۲
گفتار دوم - سیر مفهوم جمهوری در اندیشه سیاسی غرب	۴
الف - روم و یونان باستان	۴
۱- افلاطون	۵
۲- ارسطو	۶
ب - قرون وسطی	۹
پ - دوره رنسانس	۱۰
۱- ماکیاول	۱۰
۲- ژان بدن	۱۱
۳- جیمز هارننگتون	۱۱
ت - دوره جدید	۱۲

- ۱- منتسکیو..... ۱۲
- ۲- روسو..... ۱۳
- گفتار سوم - جمهوریت از دیدگاه اندیشمندان اسلامی..... ۱۷
- گفتار چهارم - اصول و مبانی حکومت جمهوری..... ۱۸
- الف - برابری..... ۱۸
- ۱- برابری سیاسی..... ۱۹
- ۲- برابری در مقابل قانون..... ۱۹
- ۳- برابری مشاغل..... ۱۹
- ۴- برابری اجتماعی..... ۱۹
- ۵- برابری اقتصادی..... ۱۹
- ب - آزادی..... ۱۹
- پ - حاکمیت ملی..... ۲۰
- ت - مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیریهای سیاسی..... ۲۰
- ث - اصل حاکمیت قانون..... ۲۰
- ج - تحدید قدرت سیاسی..... ۲۱
- چ - تعیین و انتخاب زمامداران توسط مردم..... ۲۱
- ح - اصل نمایندگی..... ۲۲
- خ - تفکیک قوا..... ۲۲
- جمع‌بندی..... ۲۲
- مبحث دوم - مفهوم اسلامیت..... ۲۵
- گفتار اول - مفهوم اسلامیت در دیدگاه اندیشمندان اسلامی..... ۲۵
- الف - محمد حسین نایینی..... ۲۵
- ب - شهید سید محمد باقر صدر..... ۲۹
- پ - امام خمینی (ره)..... ۳۳
- ۱- جمهوریت..... ۳۴
- ۲- اسلامی بودن حکومت..... ۳۵
- ت - شهید مرتضی مطهری..... ۳۹
- ث - شهید سید محمد حسین بهشتی..... ۴۱

- گفتار دوم - اصول و مبانی حکومت اسلامی ۴۳
- الف - اصل حاکمیت الهی و خدا محوری ۴۳
- ب - حق تعیین سرنوشت ۴۴
- پ - عقل جمعی و اراده همگانی ۴۴
- ت - انسان باوری ۴۵
- ث - برابری و مساوات ۴۵
- ج - آزادی ۴۵
- چ - عدالت ۴۶
- ح - ویژگی مجریان حکومت ۴۶
- جمع بندی ۴۶
- مبحث سوم - پیشینه جمهوری و اسلامیت در ایران ۴۷
- گفتار اول - پیشینه جمهوری در ایران ۴۷
- الف - عصر ایران باستان ۴۸
- ب - عصر اسلامی ۴۸
- پ - عصر مشروطیت ۴۹
- ت - عصر جمهوری اسلامی ۵۲
- گفتار دوم - پیشینه اسلامیت در ایران ۵۵
- الف - از صدر اسلام تا مشروطیت ۵۵
- ب - از مشروطیت تا پایان سلطنت پهلوی ۵۷
- پ - عصر جمهوری اسلامی ۵۸
- جمع بندی ۵۸
- فصل دوم - وفاق جمهوری و اسلامیت در اسلام ۶۱
- الف - گستردگی و فسخ ناپذیری قوانین اسلامی ۶۲
- ب - ارائه مدل های ترتبی برای حکومت از سوی اسلام ۶۲
- مبحث اول - نقش و جایگاه مردم در نظام اسلامی ۶۴
- گفتار اول - نظریات مربوط به نقش مردم در حکومت اسلامی ۶۵
- الف - نقش مردم در حکومت به عنوان ملاک مشروعیت نظام ۶۵

- ب - نقش کارآمدی مردم در حکومت ۶۶
- گفتار دوم - شناخت جایگاه مردم در حکومت اسلامی ۶۸
- الف - تأیید قولی و عملی سیره عقلا ۶۸
- ۱- رضایت مردم ۶۹
- ۲- پذیرش بیعت ۷۱
- ۳- تشخیص مصالح اجتماعی بوسیله مردم ۷۱
- ب - وظایف حاکم در دخالت دادن مردم در حکومت ۷۲
- ۱- وظیفه مشورت با مردم ۷۲
- ۲- پاسخگویی به مردم ۷۲
- ۳- وظایف مردم در امور سیاسی ۷۳
- جمع بندی ۷۳
- مبحث دوم - مبنای حاکمیت در اسلام ۷۴
- گفتار اول - دیدگاههای مختلف راجع به مبنای مشروعیت حاکمیت ۷۵
- الف - نظریه طبیعی و فطری ۷۶
- ب - نظریه غلبه و تسلط ۷۶
- پ - نظریه مشروعیت الهی ۷۷
- ت - نظریه مشروعیت سنتی ۷۷
- ث - نظریه قرارداد اجتماعی ۷۷
- گفتار دوم - مبنا و مشروعیت قدرت حاکم در اسلام ۷۸
- الف - دیدگاه اهل تسنن ۷۹
- ب - دیدگاه شیعه ۸۰
- گفتار سوم - تحقق حاکمیت الهی در نظام اسلامی ۸۱
- الف - اصل ولایت و رهبری ۸۲
- ب - قانونگذاری (احکام و دستورات الهی) ۸۲
- گفتار چهارم - جلوه‌های تحقق حاکمیت ملی در نظام اسلامی ۸۶
- جمع بندی ۸۷
- مبحث سوم - نحوه به قدرت رسیدن حاکمان در نظام سیاسی اسلام ۸۸
- گفتار اول - بیعت ۹۰